

I *Ransakningarna* säges om runstenar i Helgarö sn (1682): »Wijdh Åsby Een stoor steen uppå åasen med rundska bookstäfwer på. Item uti samma byagärde en rundsten står vpreest.» Den senare av dessa stod enligt Peringskiöld i »Åsby gärde». I *Bautil* uppges platsen vara »Ösiö Gärde». J. H. Schröder har i sina samlingar bevarat en dålig teckning av »stenen i Åsby Norra gjärde». Tollstorp omtalar (1838) båda runstenarna vid Åsby: invid gravfältet på Åsby backe »och i gärdet äro tvenne runstenar, men på båda äro så många runor borta, att ingen mening kan inhämtas». Ännu enligt Dybecks anteckningar dec. 1860 (ATA) synes Åsby-stenen ha funnits i behåll, på Åsby bys gärde. Omkring 1870 var den emellertid försvunnen. Enligt Hermelin hade den blivit nedgrävd i åkern.

Inskrift (enligt Peringskiöld):

anti × auk isku^{tr} × þ--R raistu × stan × pinsa at × þuri . . . + sknkals × raist × runar ×

-ande ok Asgautr þæir raistu stein þensa at Þori . . . Sk[ammh]als raist runar.

». . . och Åsgöt, de reste denna sten efter Tore . . . Skammhals ristade runorna.»

Det första namnet är ofullständigt bevarat. Om *Asgautr* se ovan Sö 296. 42 **k** är möjligen felläsning för **m**; eller ock torde v. bst ha varit skadad, så att runan fått utseende av **k**. 41 **n** är felristat för **a**, eller ock är ett **a** uteglömt mellan **k** och **n**. Namnet *Skammhals*, egentl. 'korthals', förekommer även på en annan sörmländsk runsten, Sö 32 (se ovan s. 25), där tecknat **skanmals**, men för övrigt icke i vikingatidens inskrifter eller medeltidens urkunder från Sverige. Däremot är det känt från Danmark (bl. a. i visan om Ebbe Skammelsson). I Västnorden är det endast belagt som tillnamn. Ett *Skakkhals* skulle komma den faktiska läsningen närmare, men ett sådant namn är annars icke känt.

324. Åsby, Helgarö sn, Åkers hd.

Pl. 162, 163. Pl. 4: B 706.

Litteratur: B 706, L 964. *Ransakningarna* 1667—84; J. Peringskiöld, Fl 5: 2; hs R 552 i Uppsala Univ.-Bibl.; O. Hermelin, Åkers härad, s. 86, 89, 105—113; G. Stephens, Old Nothern Runic Monuments 3, s. 281; R. Dybeck, Mälarens öar (1861), s. 7 (med pl.); E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10: 1), s. 210 f.

Äldre avbildningar: Peringskiöld a. a. (och B 706); anonym teckning i R 552; Hermelin a. a.; Brate 1896, 1916 (ATA).

V om Åsby invid vägen Helgarö kyrka—Björnsund ligger ett jordfast stenblock, som på tre sidor innehåller ristningar. På åsen däromkring, såväl norrut som söderut, finnes ett stort gravfält med stensättningar och högar. Den ristade stenens plats är utmärkt å Geologiska kartbladet »Ängsö».

Stenen omtalas i *Ransakningarna* 1682 (se ovan Sö 323). Peringskiöld har avtecknat stenen och anger läget sålunda: »Åsby backa i Helgaröö widh Landzwägen en jordfast Steen» (Fl 5: 2) och »Åsby backa wijd landzwägen En stor jordfast steen ibland åtskillige ättebackar» (Mon. Sud.).

Ristningen på stenens östra sida, som innehåller runinskriften, är 1,60 m. bred, 1,28 m. hög. På södra sidan är ett kors, 0,60 m. högt och 0,64 m. brett. På västra sidan finnes en bildristning, föreställande en man i knäböjande eller springande ställning; detaljerna äro dock mycket otydliga. Ristningens höjd är 1,15 m., bredd 1,72 m. Stenens ytor äro ojämna och fulla av naturliga sprickor och repor. Då ristningen är tämligen grund och tydligen icke varit utförd av någon mästarehand, är den ganska svår att säkert urskilja. Detta gäller såväl runorna som de ornamentala detaljerna, korset och mansfiguren.

Inskrift:

: **umal · auk : hlrarnla : raiste : stain þans : at : aurmr || usa || : faupra : stuol : auk : kul : rbkas || tin**

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

Upptill på h. sidan: **hsbt : abka : sin :**

70 75

Upptill på v. sidan två kvistrunor: den övre 4 : 5, den nedre 5 : 6.

Till läsningen: 1—4 **umal** säkert. 5—7 **auk** äro upptill skadade. Alla runor i 8—15 **hlrarnla** äro fullt säkra; bst i 11 **a** är tydlig, som hst tjänstgör en naturlig fåra i stenen, som ej synes vara bearbetad. I 20 **t** är v. bst borta; 21 **e** har tydlig prick. För övrigt äro runorna i detta ord liksom i det följande säkra. Av 27 **þ** finns endast bst; huruvida hst någonsin varit ristad är ovisst, framför runan går nämligen en djup naturlig spricka i stenen. 28—30 **ans** tydliga; efter 29 **n** går en naturlig spricka tvärs över runslingan, men den är icke bearbetad och torde därför icke böra uppfattas som ett **i**. Av 35 **r** är nedre delen avflagrad. Runan 36 är tydlig, men missbildad; huruvida **m** eller **f** är avsett, är svårt att avgöra. Av 37 **r** är nedre delen av hst otydlig; tydliga äro däremot bistavarna. 38—40 **usa** säkert; likaså det följande 41—51 **faupra : stuol**. Också återstoden av inskriften inom slingan kan betraktas som säker. 66—68 **hsbt** hör däremot till det mera ovissa i läsningen. 66 **h** eller **a**. Binderunan **sb** är osäker; **b** synes vara någorlunda säkert, vänstra delen av **s** är svag, men sannolik. 69—75 **abka : sin** är tämligen tydligt. — Peringskiöld: 21 **i**, 36 **f**, 38 **y**, 63 **a**, 66—68 **hsat**. F. ö. samma läsning. — Hermelin: 9 **o**(?), 21 **i**, 27—30 **þanis**, 36 **g**, 38 **y**; 62—65 saknas; 66—68 **h--t** (**hant**?). — Brate: 21 **i**, 27—30 **þanis**, 36 **f**, 37 **i**, 38 **u**, 66—68 **hsat**. Kvistrunorna läsa Hermelin och Brate på samma sätt som här har skett: 4 : 5 och 5 : 6.

G. Stephens tolkar inskriften på följande sätt: »Umal och Hirarnla reste denna sten efter Aurg, vår fader, (och efter) Stuol och Kul ybing (= Ub's son). Han dräpte sin arvinge.» 38—40 **usa** sammanställer han med got. *unsar* 'vår', i de sista orden **hant : abka : sin** (efter Hermelin) ser han en starkt förkortad skrivning för *hann drap ærfingia sinn*. Av de underliga namnen ger han ingen förklaring.

S. Bugge framhåller, att några ord i inskriften äro omedelbart begripliga: 5—7 **auk**, 16—32 **raisti stain þanis at** och 41—46 **faupra**. I **þanis** ha de båda sista runorna blivit omflyttade; den sista runan i **faupra** bildar tillsammans med det efter skiljetecken följande **s** ordet **es** 'som'. Dessa båda former ge oss sålunda en vink om hur övriga delar av inskriften skola kunna tolkas. Efter företagna omflyttningar läser Bugge inskriften på följande sätt:

ulma auk hon aralr raisti stain þansi at ruar kusa faupr as tu o lauk kul kauba sain han kabat sin

Och han tolkar den sålunda:

(H)olma ok hann (H)aral(d)r ræisti stein þannsi at Roar Kussa faður, es do a laug.

*Gull kaupa sæinn,
hann gafat senn.*

»Holma og han Harald reiste denne Sten efter Roar Kusses Fader, som fandt sin Död ved Badning. Sen til at kjøbe Guld, gav han det (bort) med én Gang.»

Delar av Bugges tolkning (**hon aralr** och framför allt slutet: **kauba sain han kabat sin**) bygga på läsningar, som knappast kunna vara riktiga. Det är vidare anmärkningsvärt, att de båda första namnen sakna sitt uddljudande **h** och att **aralr** och **ruar** ha **r** i stället för **r**, som man skulle vänta. Bugge framhåller själv, att han ingenstädes funnit ett uttryck *á laug*, endast *i*

laug och *at laug*. Genom den fria omställningen av runor, som Bugge har prövat, har sålunda icke framkommit ett acceptabelt resultat, en tolkning som är språkligt oantastlig eller ger en sannolik innebörd åt inskriften.

Det må över huvud taget starkt betvivlas, att man i denna inskrift som helhet bör söka en begriplig mening. Den har visserligen en del ord, som tydligen äro kalkerade på andra inskrifter: . . . **auk** . . . **raiste stain pans at** . . . **faupfa** . . ., just de ord som bruka ingå som grundstomme i den vanligaste minnesformeln. Men för övrigt torde ristaren ha fyllt ut med godtyckliga och meningslösa teckenföljder. Det är säkerligen icke ett givet uppdrag att åt eftervärlden bevara en död mans minne, som han har utfört på detta egendomliga sätt. Allt tyder i stället på att han har arbetat på egen hand och främst till sin egen förnöjelse. Icke ens formelns välkända ord har han återgivit alldeles korrekt. Icke minst anmärkningsvärd är en sådan detalj som den fullständigt omotiverade **e**-runan i **raiste**; man väntade ju här f. ö. en pluralform **raistu**, om de båda föregående runföljderna, förbundna med **auk**, skola tänkas innehålla subjektet. Särskilt egendomligt är bruket av verbet **raiste** 'reste' — stenen är ju jordfast. Ristaren har, förefaller det, arbetat efter minnet och med otillräckliga kunskaper i fråga om runornas språkliga användning. Tecknens oregelbundna och växlande former visa också, liksom den osäkra kompositionen, att han icke har varit någon mästare i yrket.

Mycket talar för att Åsby-ristningen är utförd av samme man som i grannsocknen ristat den likartade inskriften på »Gökstenen» (Sö 327).

325. Härads kyrka, Åkers hd.

Pl. 164. Pl. 4: B. 709.

Litteratur: B 709, L 965. J. Peringskiöld, Fl 5: 2; P. Dijkman, Historiske Anmärkningar (1723), s. 24; N. R. Brocman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 85; O. Hermelin, Åkers härad, s. 140 f., 145, 189.

Äldre avbildningar: Peringskiöld a. a. (och B 709); Hermelin a. a.; Brate 1896 (ATA).

Runstenen har i äldre tid legat i golvet i kyrkans vapenhus. Den togs fram år 1869 och restes på kyrkogården mot södra väggen av vapenhuset.

Rödaktig granit. Höjd 1,43 m., bredd (upptill) 1,02 m. Ytan är blanksliten genom tramp. Men ristningen är fortfarande tydlig; den har tydligen varit mycket djupt inhuggen. Även ornamentiken är väl bibehållen.

Inskrift:

: kaubi · resti : stin : eftir : || · suini : faður : sin :

5 10 15 20 25 30

Kaupi reisti stæin æftir Svæini, faður sinn.

»Köpe reste stenen efter Svene, sin fader.»

Till läsningen: Alla runorna i 1—5 **kaubi** äro säkra, mycket tydliga. Icke stunget är 1 **k**, 13 och 31 **i**; däremot ha 7, 15 **e** tydlig prick. Övre delen av 22 **i** är bortslagen. Övriga runor i ordet 20—24 **suini** äro klara. 31 är **i**, icke **a**; en naturlig fåra skär staven, liknande bst i **a**. — Peringskiöld: 22 **i** (oskadat), 31 **a**. — Hermelin: 22 **i** (skadat), 31 **i**. — Brate: 22 **i**, 31 **i**.

Namnet 1—5 **kaubi** motsvarar det fornsvenska mansnamnet *Köpe*, nästan uteslutande känt från Finland (Lundgren-Brate). Ursprungligen är det appellativet isl. *kaupi*, fsv. *köpe*, m. 'köpare, köpman', känt som tillnamn såväl i Danmark som på Island. Inskriftens andra namn, 20—24 **suini**, kan vara ackusativformen av ett *Svinnir* eller *Svæinir*. Intetdera är säkert belagt. I en öländsk inskrift (Öl 42) finnes ett osäkert **suini**, som utgivaren förmodar vara ack. sg. av ett **Svæinir*.